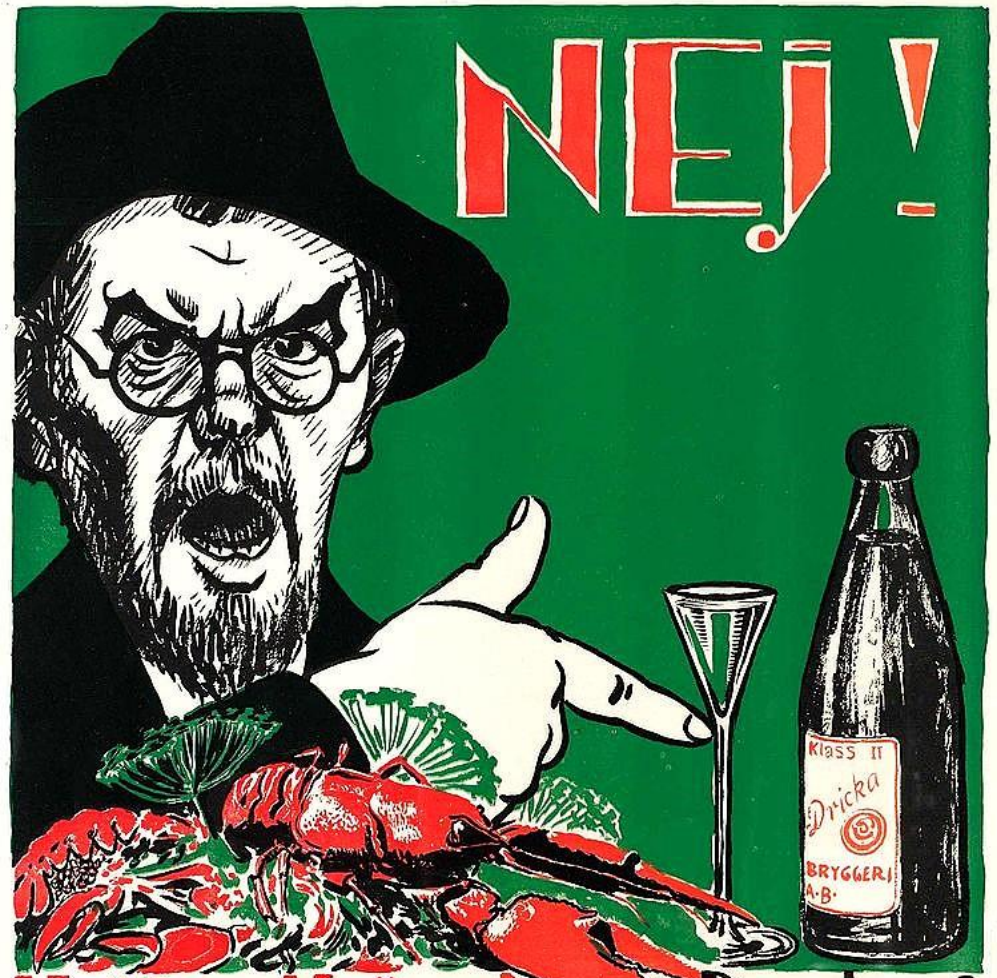

Spritförbud

USA

Sverige

Perioden mellan 1920 och 1933 i USA kallas för förbudstiden (engelska: Prohibition). Under denna period var tillverkning, transport, import, export och försäljning av många alkoholhaltiga drycker förbjuden i USA.
Poliser i Orange County häller ut olaglig sprit mars 1932.
I Sverige varade Eran med Rusdrycksbegränsning 1917-55.
”Brattsystemet” med motbok.

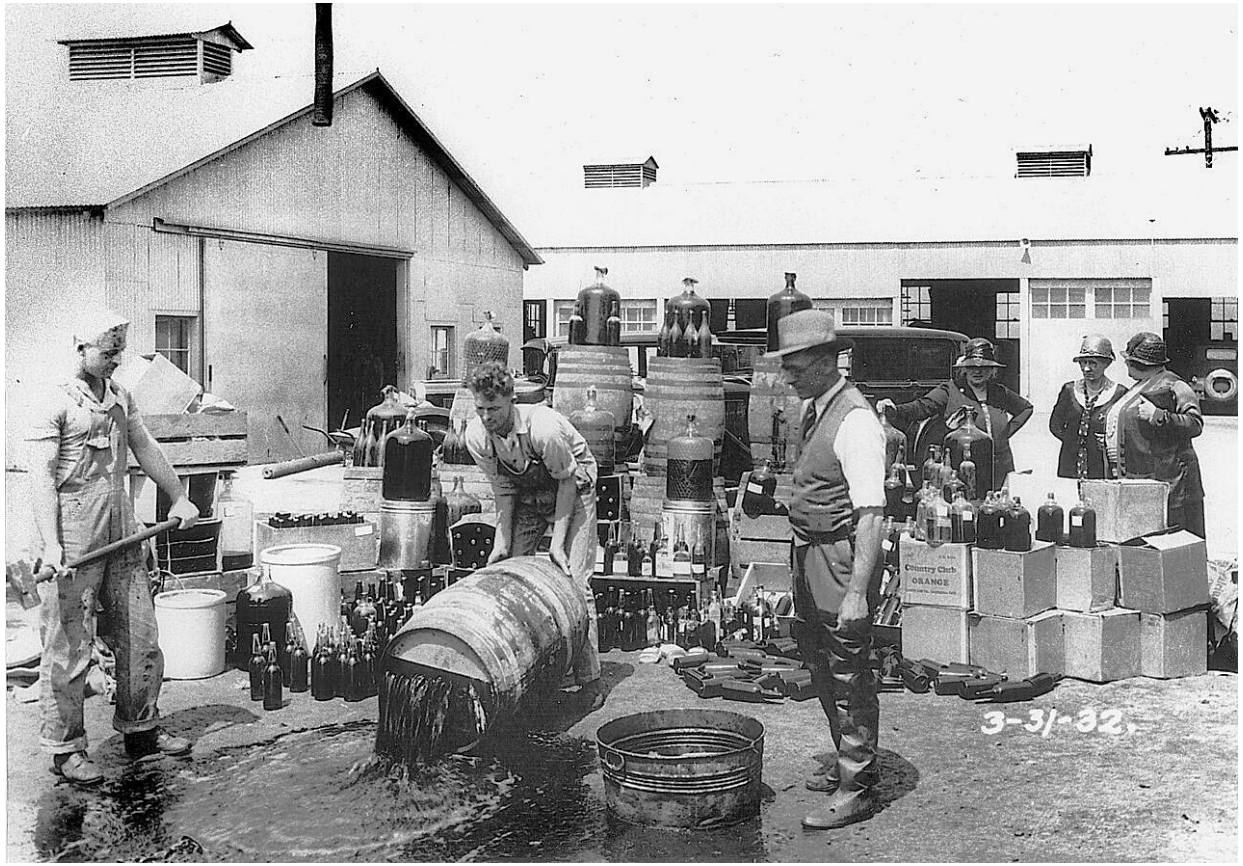

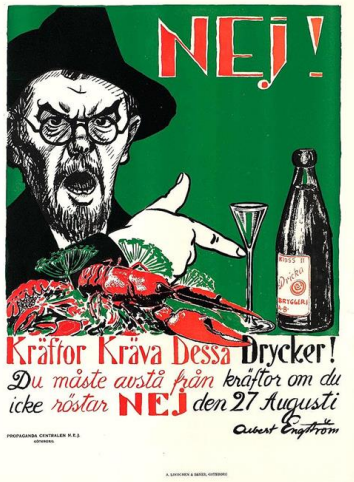

Kvinna med plunta i strumpebandet, januari 1926.

Sociala effekter

Flera sociala problem har tillskrivits förbudstiden. En lukrativ, ofta våldsam, svart alkoholmarknad blomstrade. Kraftfulla gäng idkade utpressning och korrumperade på så vis polis- och åklagarväsende. Försäljningen av starksprit ökade kraftigt då det var mer lukrativt att smuggla den på grund av dess potens. Kostnaden för att försöka upprätthålla förbudet var högt, och avsaknaden av skatteintäkter från alkoholen påverkade statens skattkista. Dock minskade drickandet totalt, om än inte alls i den utsträckning myndigheterna hade förväntat.

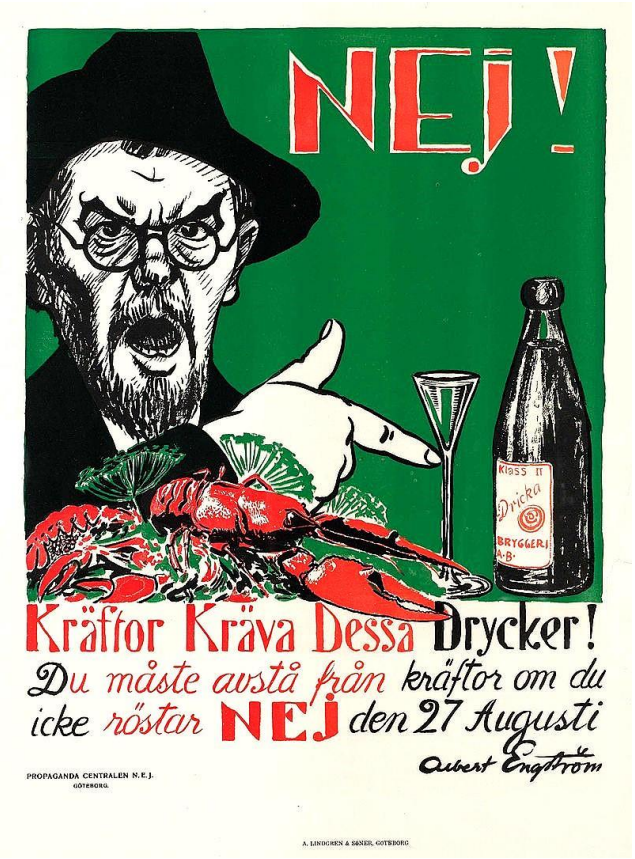

Folkomröstningen om rusdrycksförbud i Sverige genomfördes den 27 augusti 1922. Det blev ett mycket jämnt resultat i valet och ett lägre valdeltagande än många hoppats på. 48,8 procent röstade för och 50,8 procent emot "införande av fullständigt rusdrycksförbud. I Lund röstade 10,9 procent för förbudet och 89,1 procent mot. I Jönköping var siffran hela 88 procent för förbud och 12 procent mot. I storstäderna var majoriteten emot ett förbud medan människor på landsbygden röstade för.

Motbokssystemet eller brattsystemet var ett större försök att minska alkoholkonsumtionen genom reglering av alkoholbruket i Sverige 1917–1955.
Från början användes motboken bara för spritdrycker för att senare användas även för vin. Motbokskontrollen genomfördes fullt ut 1917 och systembolagen fick monopol på all alkoholförsäljning. Starköl kunde dock bara köpas mot recept på apoteken. Vid ansökan om motbok var den sökande tvungen att uppge hur och var man bodde, om man var gift och hur mycket man tjänade.

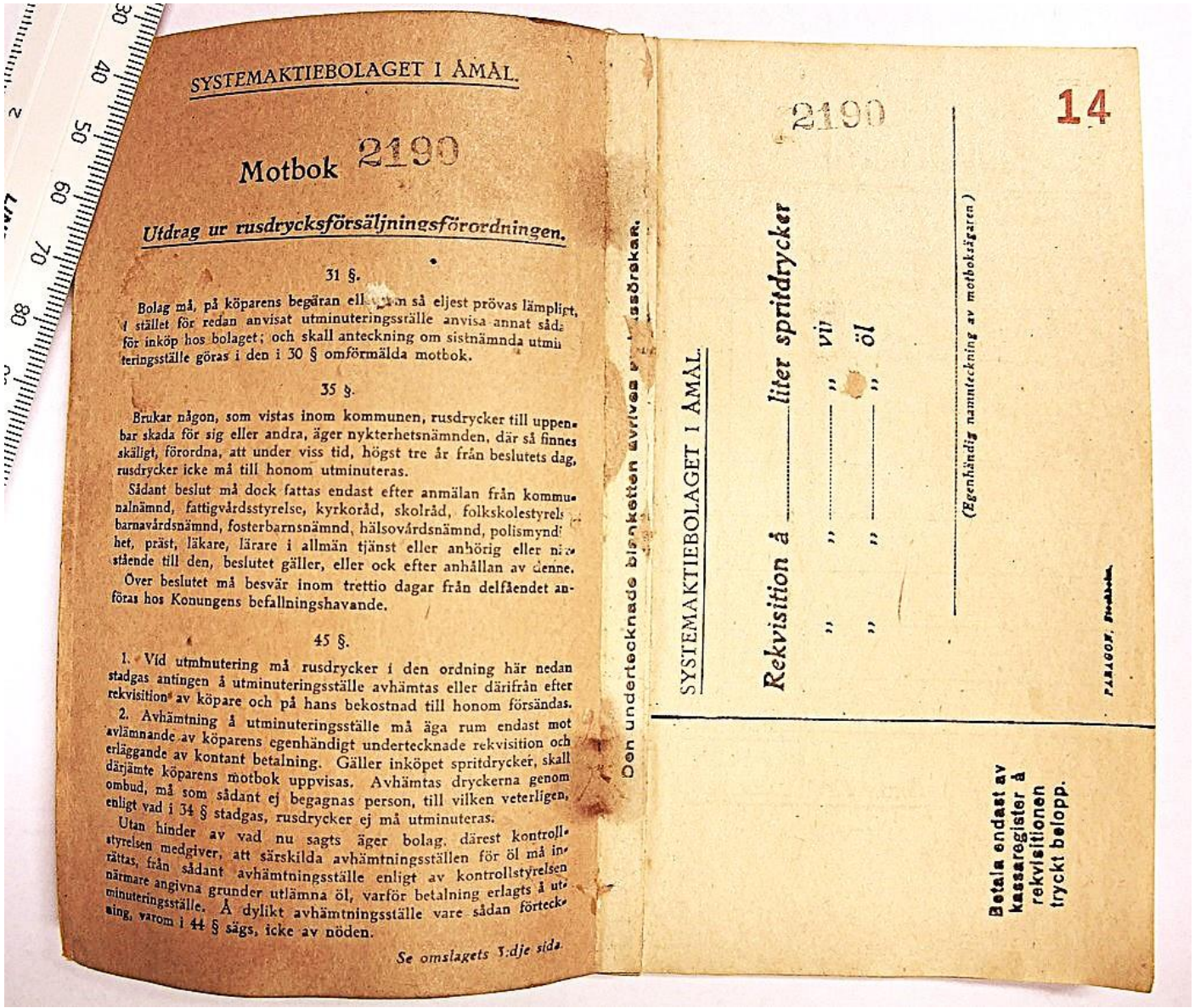

SYSTEMAKTIEBOLAGET I ÅMÅL.

Motbok 2190

Utdrag ur rusdrycksförsäljningsförordningen.

31 §.

Bolag må, på köparens begäran ell[illegible] så eljest prövas lämpligt, i stället för redan anvisat utminuteringsställe anvisa annat sådan för inköp hos bolaget; och skall anteckning om sistnämnda utminuteringsställe göras i den i 30 § omförmälda motbok.

35 §.

Brukar någon, som vistas inom kommunen, rusdrycker till uppenbar skada för sig eller andra, äger nykterhetsnämnden, där så finnes skäligt, förordna, att under viss tid, högst tre år från beslutets dag, rusdrycker icke må till honom utminuteras.

Sådant beslut må dock fattas endast efter anmälan från kommunalnämnd, fattigvårdsstyrelse, kyrkoråd, skolråd, folkskolestyrelse, barnavårdsnämnd, fosterbarnsnämnd, hälsovårdsnämnd, polismyndighet, präst, läkare, lärare i allmän tjänst eller anhörig eller närstående till den, beslutet gäller, eller ock efter anhållan av denne.

Över beslutet må besvär inom trettio dagar från delfåendet anföras hos Konungens befallningshavande.

45 §.

1. Vid utminutering må rusdrycker i den ordning här nedan stadgas antingen å utminuteringsställe avhämtas eller därifrån efter rekvisition av köpare och på hans bekostnad till honom försändas.

2. Avhämtning å utminuteringsställe må äga rum endast mot avlämnande av köparens egenhändigt undertecknade rekvisition och erläggande av kontant betalning. Gäller inköpet spritdrycker, skall därjämte köparens motbok uppvisas. Avhämtas dryckerna genom ombud, må som sådant ej begagnas person, till vilken veterligen, enligt vad i 34 § stadgas, rusdrycker ej må utminuteras.

Utan hinder av vad nu sagts äger bolag, därest kontrollstyrelsen medgiver, att särskilda avhämtningsställen för öl må inrättas, från sådant avhämtningsställe enligt av kontrollstyrelsen närmare angivna grunder utlämna öl, varför betalning erlagts å utminuteringsställe. Å dylikt avhämtningsställe vare sådan förteckning, varom i 44 § sägs, icke av nöden.

Se omslagets 3:dje sida.

Den undertecknade blanketten avrives [illegible]ssörskan.

2190 14

SYSTEMAKTIEBOLAGET I ÅMÅL.

Rekvisition å ..... *liter spritdrycker*

" " ..... " *vin*

" " ..... " *öl*

(Egenhändig namnteckning av motboksägaren)

PARAGON, Stockholm.

Betala endast av kassaregister å rekvisitionen tryckt belopp.

Motbok" - Åmåls systembolag (1920). Rekvisitionsdel.

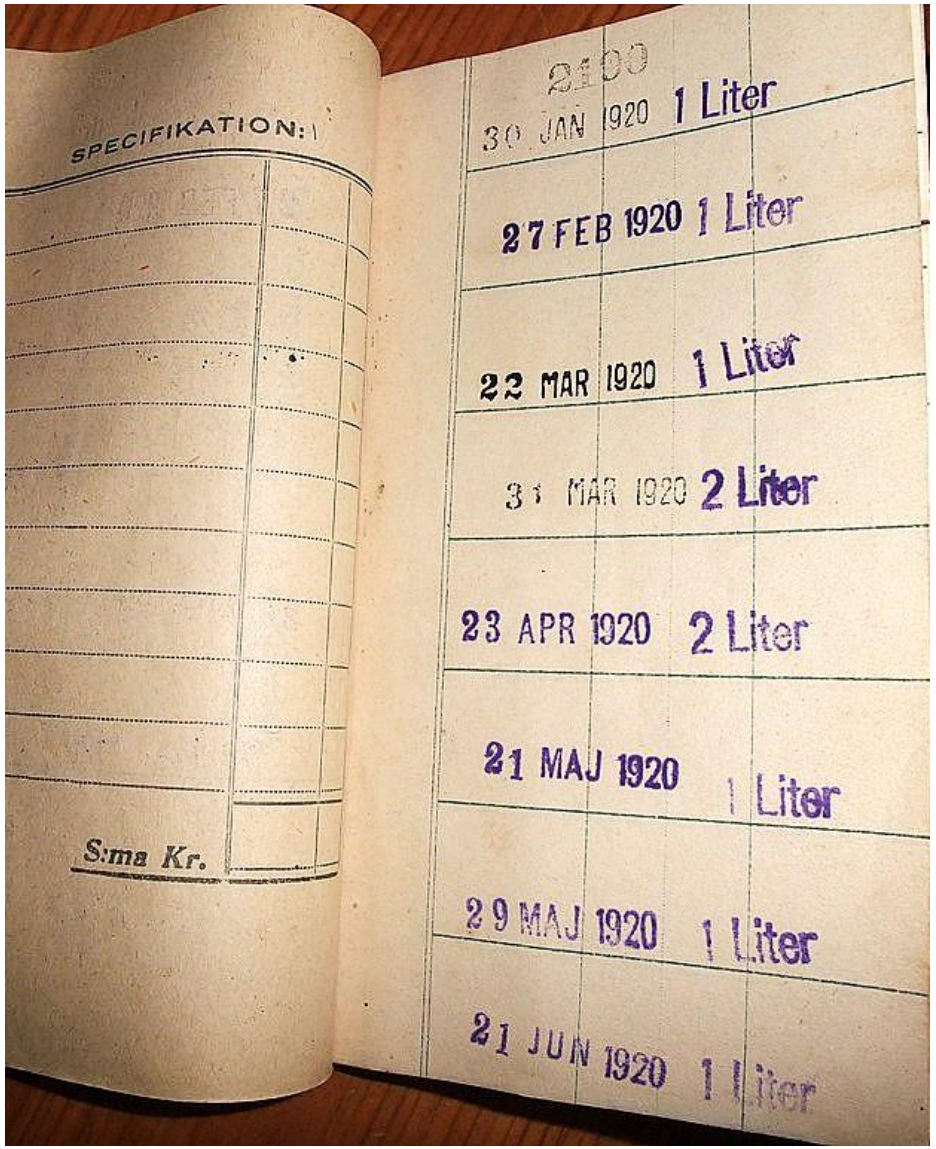

SPECIFIKATION:

S:ma Kr.

2190

30 JAN 1920 1 Liter

27 FEB 1920 1 Liter

22 MAR 1920 1 Liter

31 MAR 1920 2 Liter

23 APR 1920 2 Liter

21 MAJ 1920 1 Liter

29 MAJ 1920 1 Liter

21 JUN 1920 1 Liter

"Motbok" - Åmåls systembolag (1920). Inköpsdel.

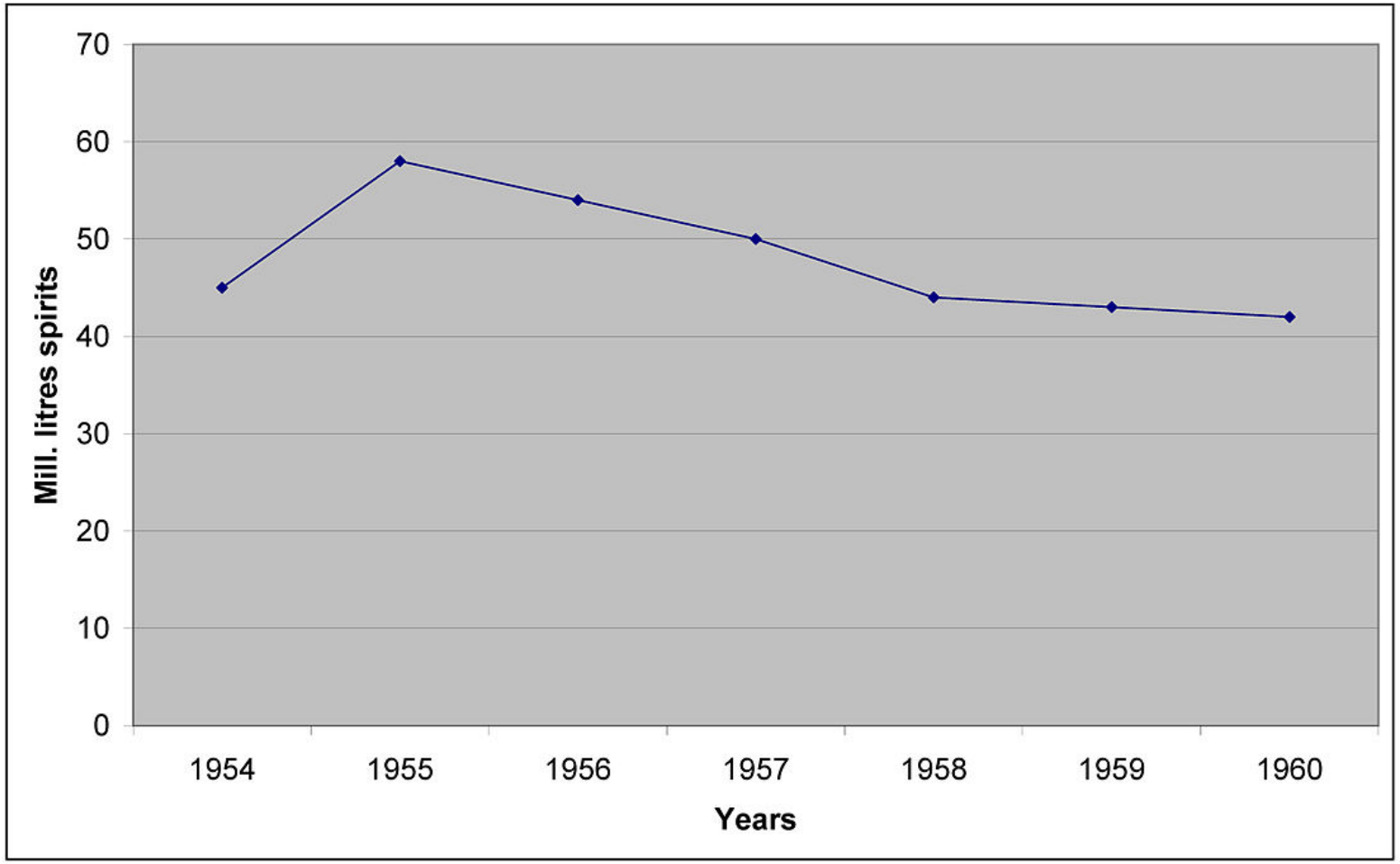

Försäljningen av sprit sjönk efter 1955, det år då motboken avskaffades.

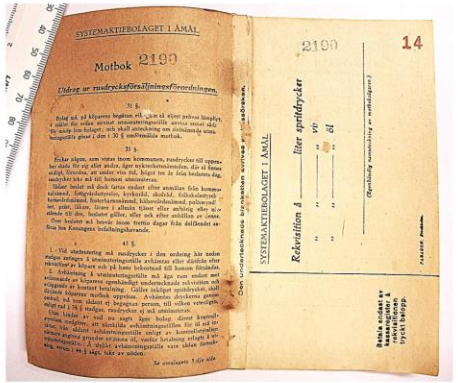

Motbok" - Åmåls systembolag (1920). Rekvisitionsdel.

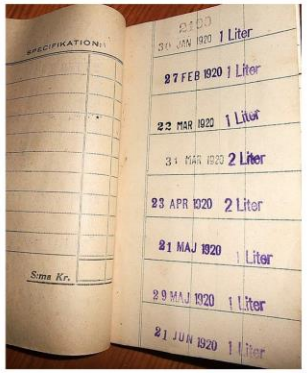

"Motbok" - Åmåls systembolag (1920). Inköpsdel.

Aktiebolaget Stockholmssystemet var ett företag som bildades 1913 med läkaren och politikern Ivan Bratt som chef. Syftet var att följa dennes nykterhetspolitiska program, främst utmärkt av begränsning av inköpsrätten till viss kvantitet spritdrycker per månad eller kvartal, varvid inköpen avstämplades i en motbok. Bolaget övertog koncessionen för detaljhandeln med brännvin i Stockholm.

Stockholmssystemet kom även att bli beteckningen för det nykterhetspolitiska program, som följts av Aktiebolaget Stockholmssystemet.

Göteborgssystemet, också känt som Göteborgs utskänkningsbolag, var ett regleringssystem för alkoholförsäljning i Sverige mellan åren 1865 och 1955, som kom att bli en föregångare till Systembolaget. Avsikten var att främja nykterhet och motarbeta fattigdom, genom att åt allmännyttiga icke vinstinriktade bolag reglera utskänkning och försäljning av brännvin samt andra brända och destillerade drycker.

Göteborgssystemet var en föregångare till dagens Systembolaget, som startade år 1955. Idén med Göteborgssystemet hade för avsikt att reducera fattigdom och att uppmuntra till nykterhet. Systemet kom först på tal den 31 mars 1864, då en motion togs upp i stadsfullmäktige i Göteborg. När första världskriget bröt ut år 1914 blev läkaren Ivan Bratt chef för Stockholmssystemet, ett system som bildats med Göteborgssystemets koncession.

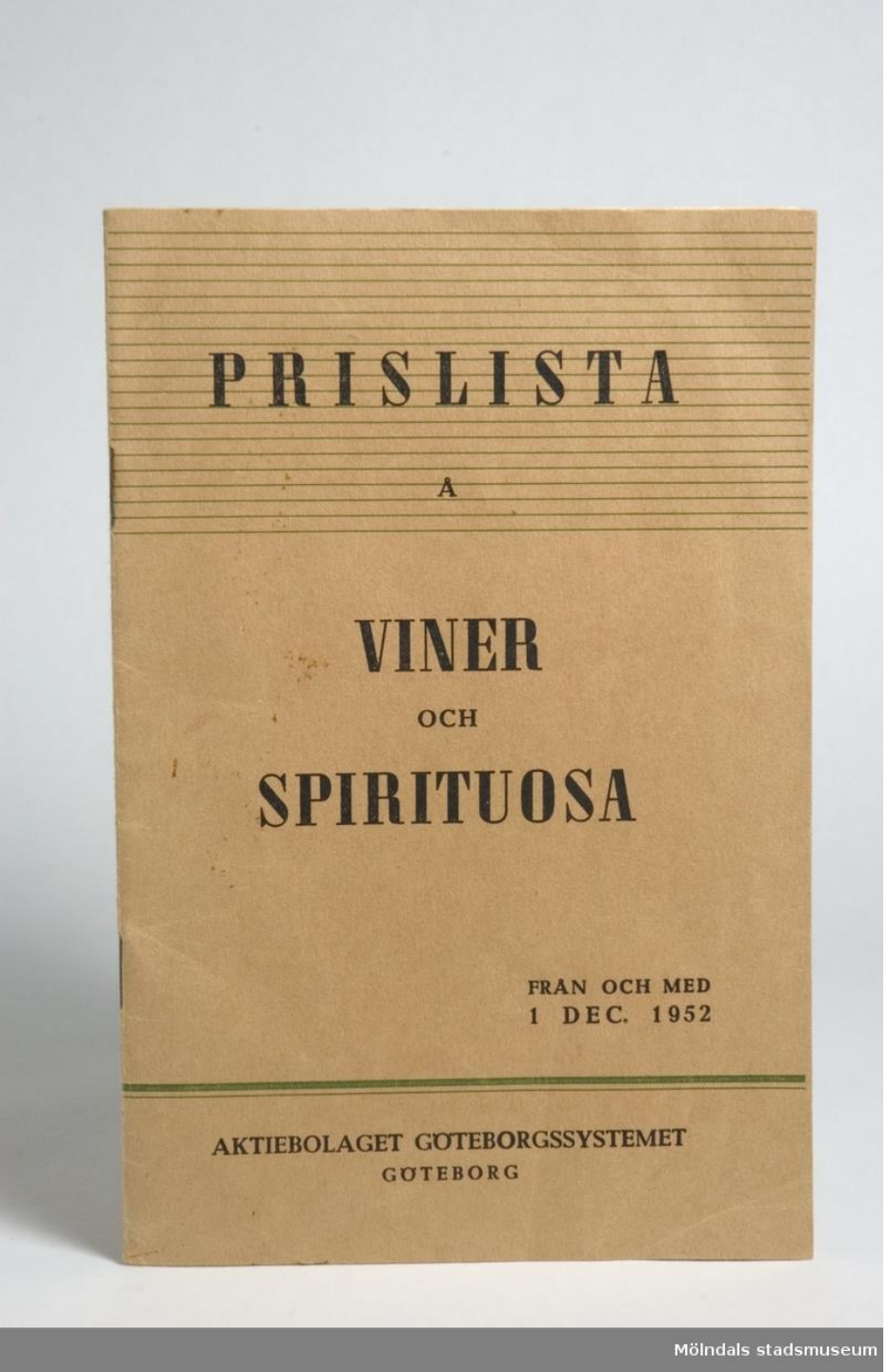

Prislista över alkoholdrycker i Sverige från och med 1 december 1952. Utöver prislista finns i häftet information om butiksadresser, telefonnummer, samt temperering & behandling av viner.
Göteborgssystemet fick snart efterföljare till den utsträckning, att det år 1905 enbart var i sex mindre städer, där metoden inte tillämpades.

1919 - Motbokssystemet genomförs till fullo genom en ny rusdrycksförsäljningsförordning. Systembolagen får monopol också på vinförsäljningen.
1922 - Folkomröstning om ett totalförbud. 889 000 röstade för och 925 000 mot förbud.
1939 - Andra världskriget sätter stopp för den omfattande och organiserade spritsmugglingen till Sverige och Finland.
1955 - Motboken slopas. Systembolaget blir ett riksbolag (Nya System AB). Starkölsförbudet upphävs. Flera ölsorter, som under förbudet har sålts på Export, behåller ordet "Export" på etiketten.
1957 - Riksdagen beslutar om spärrlistor och legitimationsskyldighet. Systembolaget börjar sin propaganda för mildare dryckesvanor.
1963 - Legitimationsbestämmelserna skärps.
1965 - Mellanölet klass II B införs.
1969 - Inköpsåldern sänks från 21 till 20 år.
1977 - Mellanölet II B och spärrlistorna avskaffas.

Efter flera misslyckade försök till reglering av alkoholkonsumtionen i Sverige, beslöt kung Adolf Fredrik 1766 att avskaffa alla begränsningar. Detta ledde till att nästan alla hushåll producerade sin egen alkohol. Stora mängder potatis och säd brändes därmed till alkohol i stället för att användas till föda. I början av 1800-talet fanns uppskattningsvis 175 000 destillatörer. Under 1830-talet skapades de första organisationerna och föreningarna för måttligt drickande i Stockholm. En av de äldsta organisationerna var Svenska Nykterhetssällskapet, som startades 1837.
Under mitten av 1800-talet grundades på privat initiativ av lokala bergsmän och genom statligt beslut Sveriges, och världens, första alkoholmonopol i Falun. All alkoholförsäljning i staden reglerades och skulle ske utan vinstintressen och ansvarsfullt. År 1860 blev det olagligt att sälja alkoholdrycker till personer under 18 år och tillverkningsförordningen förbjöd husbehovsbränningen. År 1865 öppnades även ett statligt reglerat utskänkningsställe i Göteborg, AB Göteborgssystemet.

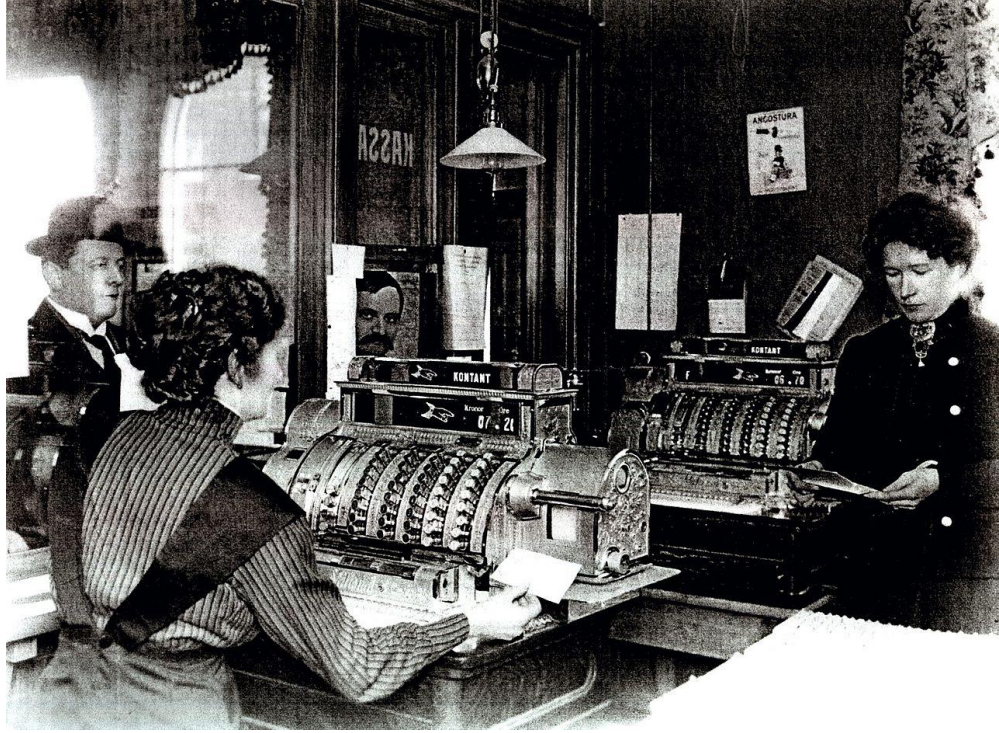

Systembolaget i Växjö år 1916.

SYSTEM BOLAGET